

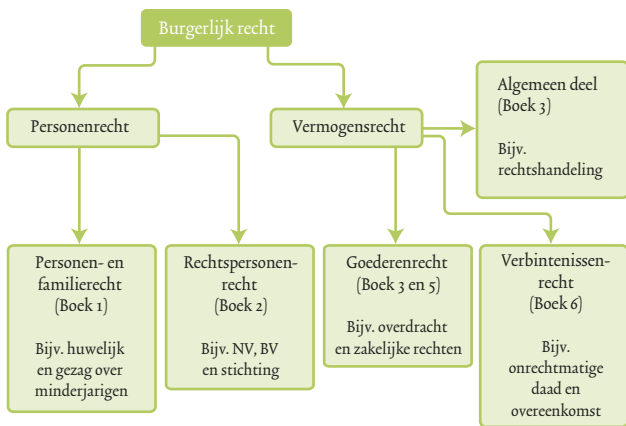
I Goederenrecht

1 Inleiding

Goederenrecht – de naam zegt het al – gaat over rechten op goederen. Het goederenrecht gaat over goederenrechtelijke rechten, waarvan het bekendste het eigendomsrecht is. Het goederenrecht maakt deel uit van het vermogensrecht in het burgerlijke recht. Het goederenrecht is voor een groot deel van dwingend recht. Dat betekent dat de wettelijke begrippen, de regels en het systeem waarin die regels zijn geplaatst, van groot belang zijn voor een goed begrip. Bovendien hebben goederenrecht en de goederenrechtelijke rechten een aantal kenmerkende karakteristieken. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op burgerlijk recht (nr. 2) en vermogensrecht (nr. 3). De plaats van het goederenrecht is dan helder. Daarna wordt ingegaan op het object van de goederenrechtelijke rechten: goederen. Goederen zijn zaken (nr. 4) of vermogensrechten (nr. 5). Goederenrechtelijke rechten hebben karakteristieken die bepalend zijn voor de rechtsgevolgen (nr. 6). Het goederenrecht vormt een gesloten stelsel (nr. 7) van goederenrechtelijke rechten (nr. 8) en de verkrijging daarvan (nr. 9). Goederenrechtelijke rechten op goederen kunnen beperkte rechten zijn (nr. 10) en sommige van die beperkte rechten zijn afhankelijke rechten (nr. 11). Het meest omvattende goederenrechtelijke recht is het eigendomsrecht. Juridisch is de term eigendom echter gereserveerd voor zaken (nr. 12).

2 Plaatsbepaling en definitie burgerlijk recht

Figuur 1 Burgerlijk recht

Burgerlijk recht

Het burgerlijk recht, ook wel aangeduid als privaatrecht of civiel recht, regelt de juridische betrekkingen tussen burgers onderling. Het burgerlijk recht werkt in een Europese en nationale constitutie, waarin burgerlijke vrijheden voor burgers worden gegarandeerd. Met name het vrij verkeer van goederen enerzijds, en de bescherming van individuele eigendom anderzijds kleuren ons goederenrecht fundamenteel. De belangrijkste kenbron en rechtsbron van ons objectieve burgerlijk recht is het Burgerlijk Wetboek (BW), maar ook

rechtspraak, met name door de Hoge Raad, heeft in het goederenrecht een belangrijke rechtsvormende taak.

Onderverdeling burgerlijk recht

Ons burgerlijk recht is geordend in een systematiek die kenmerkend is voor de civiele of Romeinsrechtelijke traditie: personen, zaken en verbintenissen is de orde waarin het burgerlijk recht in handboeken werd behandeld. Dat is hetzelfde als ons personenrecht, goederenrecht en verbintenissenrecht. Een vergelijkbare systematiek kunnen we in alle wetboeken in de civiele traditie terugvinden, zelfs nog in ons relatief recente (1992) Nederlandse Burgerlijk Wetboek. Niet alleen de systematiek is Romeins, ook veel begrippen, regels en principes zijn afkomstig uit de Romeinsrechtelijke traditie, terwijl de Romeinsrechtelijke terminologie nog vaak wordt gebruikt. Waar dat zinvol is, geef ik die Romeinsrechtelijke term. Zie over Romeins recht J.E. Jansen, Romeins recht, Boom Basics 2017. Het is nuttig van die herkomst te weten, omdat dat begrip voor het goederenrecht van de landen om ons heen dichterbij kan brengen. In de Nederlandse open economie is dat een groot voordeel; voor een academisch begrip een noodzaak. Het burgerlijk recht in het BW begint met een uiteenzetting over personen, rechtssubjecten, wier betrekkingen het burgerlijk recht behandelt: eerst over natuurlijke personen in het personen- en familierecht van Boek 1, dan over de rechtspersonen van Boek 2. In die boeken wordt bijvoorbeeld geregeld onder welke voorwaarden een natuurlijk persoon handelingsbekwaam is, welke rechtspersonen (zoals een besloten vennootschap) er zijn en welk orgaan van een rechtspersoon bevoegd is ten aanzien van zijn vermogen. Rechtssubjecten hebben een vermogen. Over dat vermogen handelt het vermogensrecht, in de Boeken 3 tot en met 8 van het BW.

3 Vermogensrecht

Definitie en ordening

Iemands vermogen omvat rechten, maar ook plichten, in economische termen: activa en passiva, of, in de terminologie van het BW: goederen en schulden. Het vermogensrecht reguleert die rechten en plichten op een systematische manier. Daarvoor zijn in het BW verschillende ordeningsmethoden gebruikt: een ordening van algemene naar bijzondere regels; het gebruik van schakelbepalingen zorgt voor efficiënte toepasselijkheid van regels op andere delen van het recht; er is in de regels gebruikgemaakt van open normen, zodat de rechter deze in het concrete geval nader kan invullen aan de hand van de feitelijke omstandigheden van het geval'. Boek 3 geeft algemene regels van het vermogensrecht; Boek 4 geeft regels over de overgang van een geheel vermogen krachtens erfrecht. Boek 5 handelt over zakelijke rechten. Boek 6 over verbintenissenrecht in het algemeen, Boek 7 over bijzondere overeenkomsten en Boek 8 over vervoer.

Waar is het vermogensrecht als rechtsgebied geregeld?

- Het vermogensrecht is in hoofdzaak geregeld in de Boeken 3 en volgende BW. Uitgangspunt is een rangschikking van de stof van algemeen naar bijzonder. Het BW kent een, wat wordt genoemd, gelaagde structuur.
- Boek 3 bevat in titel 1, afdeling 1 een algemeen deel waarin algemene bepalingen – begripsbepalingen – zijn opgenomen die voor het gehele vermogensrecht gelden, zoals de begrippen 'goed', 'zaak', 'vermogensrecht' en 'rechtshandeling'. Het goederenrecht is vervolgens met name geregeld in de Boeken 3 (getiteld: 'Vermogensrecht in het algemeen', met bepalingen voor alle rechten op goederen, waaronder ook de zakelijke rechten) en 5 (getiteld: 'Zakelijke rechten', met bepalingen over

zakelijke rechten waarvan het object een zaak is). Het goederenrecht en de goederenrechtelijke rechten vinden we in de Boeken 3 en 5. De goederenrechtelijke rechten zijn het meest omvattende recht, eigendom, en de uit eigendom af te leiden beperkte rechten pand en hypotheek, vruchtgebruik (in Boek 3) en de goederenrechtelijke rechten op zaken (zakelijke rechten), erfdiensbaarheid, erfpacht, opstal en appartementsrecht.

- De gelaagde structuur komt in het BW op een aantal plaatsen naar voren. Daarbij wordt gebruikgemaakt van de zogenoemde schakelbepalingen die bijzondere regels van overeenkomstige toepassing verklaren op rechtsverhoudingen waarvoor zij niet specifiek zijn geschreven.

Een voorbeeld van de gelaagde structuur van het BW biedt titel 9 van Boek 3. Afdeling 1 van titel 9 bevat algemene bepalingen betreffende de rechten van pand en hypotheek. Vervolgens zijn in de volgende afdelingen van genoemde titel specifieke bepalingen van pand, respectievelijk hypotheek ondergebracht. Deze specifieke bepalingen moeten dan worden toegepast. Het kan zo zijn dat de specifieke bepalingen afwijken. Dan wordt gezegd dat zij derogeren aan de algemene bepalingen – de specifieke bepaling gaat voor.

Een voorbeeld van een schakelbepaling is art. 3:98 BW. In dit artikel is bepaald dat hetgeen met betrekking tot overdracht van goederen in zijn algemeenheid geldt, van overeenkomstige toepassing is op de vestiging, overdracht en afstand van een beperkt recht op een zodanig goed. In die schakelbepaling blijkt ook van de mogelijkheid dat een meer specifieke bepaling aan een algemene bepaling kan derogeren: ‘Tenzij de wet anders bepaalt’ begint art. 3:98 BW (zie nr. 49).

Een voorbeeld van een open norm is art. 3:108 BW. Hierin worden criteria gegeven voor de bepaling of iemand al dan niet bezitter of houder is van een goed. Een van die criteria is de ‘verkeersopvatting’. Een ander voorbeeld van een open norm is art. 6:248 BW. Deze bepaling bevindt zich in Boek 6, dat handelt over het verbintenissenrecht, hierna te bespreken. De bepaling handelt over de zogenoemde ‘redelijkheid en billijkheid’ tussen contracterende partijen, maar is ook van toepassing op rechtsverhoudingen in het goederenrecht. Dat kan omdat de schakelbepaling van art. 6:216 BW in die toepasselijkheid voorziet voor ‘andere meerzijdige vermogensrechtelijke rechtshandelingen’ dan alleen contractuele.

Vermogensrecht: twee rechtsgebieden

Het vermogensrecht wordt van oudsher in twee grote rechtsgebieden verdeeld: verbintenissenrecht en goederenrecht. Verbintenissenrecht heeft betrekking op verbintenissen, het goederenrecht heeft betrekking op goederen; het verbintenissenrecht betreft persoonlijke rechten, het goederenrecht betreft goederenrechtelijke rechten. Het onderscheid tussen de beide rechtsgebieden wordt op twee manieren gekarakteriseerd. Enerzijds wordt gekeken op welk object het recht betrekking heeft, anderzijds jegens welke personen het kan worden geëffectueerd.

- Goederenrecht

Het goederenrecht heeft betrekking op de rechtsverhoudingen tussen personen (natuurlijke personen of rechtspersonen) en goederen en is geregeld in de Boeken 3 en 5. Goederenrechtelijke rechten zijn rechten op bepaalde goederen. Dit wordt ook wel de klassieke visie op het goederenrecht genoemd. Wanneer het onderscheid gemaakt wordt naar gelang jegens wie het recht kan worden uitgeoefend, dan blijkt dat goederenrechtelijke rechten jegens eenieder kunnen worden geëffectueerd. Goede-